

DURAĞAN VE BAFRA'DA İKİ TÜRBE

M. ZEKİ ORAL

DURAĞAN TÜRBESİ

Coğrafi mevkii: Kuzey Anadolu dağlarının Boyabat-Vezirköprü-Gerze, Bafra, Samsun arasında kalan kısmı çok ârızalıdır. Boyabat-Vezirköprü yolu bu dağların güney sathı mâilinden geçer. Kızılırmak vâdisine paralel olarak devam eder. Boyabat'tan 70 Km. kadar uzakta ve yola takriben 2,5 kilometre yakın olan Yağlıbasan¹ köyünün Alan mahallesi türbe mevkiinde bahse konu olan türbelerin birincisi bulunmaktadır.

Türbenin binası: Türbe dört köşe bir temel üzerine kurulmuştur. Duvarlar yükselirken üçgen tromplarla dört köşeden sekize bölünerek kubbe kasnağı ve kubbe çevrilmiştir (Plân 1). Türbe kabaca yontulmuş rüsubî, süngerimsi bir taştan (köveki taşı) kireç harçla yapılmıştır. Doğuya dar bir kapısı vardır (Resim 1). Bugün kubbenin üst kısmı yıkılmış duvarların sıvaları dökülmüş perişan bir haldedir (Resim 2). İçinde bir mezar vardır. Mezar taşında yazı yoktur. Türbede iki kitabe vardır. Birisi türbe kapısının sağ tarafına düşmüş, yerde durmaktadır (Resim 3). Mermer taş üzerine sülüs ile yazılmıştır. 0.70×0.47 boyundadır. Üç satırdan ibarettir. Aynen şudur. (Vesika 1)

1 - عمر هذه القبة الاميرالكبير امير حسن بن سليمان

2 - في وفات اخيه پولاد بك في سنة اثني وتسعين وسبعماية

3 - وفات بعده المرحوم قتلوشاه بك في سنة سبع وتسعين وسبعماية

Türkçesi "Süleyman Bey oğlu Büyük emir Hasan Bey bu kubbeyi (türbeyi) yaptırdı. Kardeşi Polat Beyin ölümü 792 yılındadır. Ondan sonra Kutluşah Bey de 797 yılında vefat etti" demektir. Türbenin duvarına konmuş ve Çakmak taşı cinsinden bir taş üzerine üslupsuz bir yazı ile yazılmış üç satırlık bir kitabe daha vardır (Re-

¹ Yağlıbasan Danişmendiye Devletinin dördüncü hükümdarıdır. Düşmanı basan mânasıdır. Anadolu'da bir çok köyler böyle hükümdar veya ümera isimleriyle anılmaktadırlar.

sim 4). (Vesika 2)

1 - وفات مرحوم مغفور فخرالدين پولاد بك بن

2 - سليمان بك در تاريخ سنه اثني وتسعين وسبعماية

Türkçesi “Süleyman Bey oğlu rahmet olunmuş, esirgenmiş olan Fahr üd-din Polat Bey 792 yılında vefat etti” demektir.

Türbedeki kitabeler bize dört kişinin ismini vermektedir. Birisi Süleyman Bey, ikincisi Beylerin büyüğü mânasına gelen ve bu devirde ekseriya müstakil ümera tarafından kullanılan ve Emir ül-Kebir elkabını alan Hasan Beydir. Diğer ikisi ise Hasan Beyin kardeşleri Polat ve Kutluşah Beylerdir. Türbenin bir kilometre batısında Sarı Saltık ve üç kilometre batısında Polat Bey mezarları bulunduğunu köylüler söylediler. Mezarlarda yazı yokmuş.

TARİH

Kitabelerde adı geçen Polat, Kutluşah Beylerin ve Emir ül-Kebir Hasan Beyle babaları Süleyman Beyin kim olduklarını me hazlerde, uzun uzadıya araştırdık. Bu tarihlerde bahse konu olan türbe ve muhiti ile ilgili sayılabilecek iki hükümdarlık ailesi arasında üç Süleyman Bey vardır. Bunlardan ikisi İsfendiyaroğulları sülâlesinden, birisi de Pervaneoğullarından Süleyman Beydir. İsfendiyar soyundan olan 1. Süleyman Bey 740 H. tarihlerinde hükümdardır. Zamanında Sinop'u zaptederek oğlu İbrahim Beye vermiştir. İbn-i Batuta Seyahatnamesinde ve ondan naklen diğer kitaplarda bu Süleyman Beyin oğullarının adları yazılıdır. Aralarında kitabemizde yazılı isimler yoktur. İsfendiyaroğlu II. Süleyman'ın adı Süleyman Paşa olmakla beraber evlâtsiz ölmüştür².

Pervaneoğullarından Süleyman Beye gelince: Emir Alemüd-din Süleyman Bey diye tarihlere geçmiş olan bu zat önce Sinop Beyidir. Mühezzip üd-din Mes'ut Çelebi'nin mahdumu Ahmet Gazi'nin oğludur. İsfendiyaroğlu I. Süleyman Bey Sinop'u bunun elinden almış Alem üd-din Süleyman Bey de Amasya'ya iltica etmiştir. Amasya ümerasının Sultan Tac üd-din Altunbaşı hükümdar ilân etmeleri

² Halil Edhem. Düvel-i İslâmiye sayfa 307. Talât Mümtaz Yaman. Kastamonu tarihi sayfa 172.

üzerine akrabalıkları dolayısıyla ³ Altunbaş'ın veziri olmuştur. Bundan sonra Alem üd-din Süleyman Beyi Amasya ümerası arasında görüyoruz ⁴. Türbe kitabesinde adı geçen Süleyman Beyin Pervaneoğullarından Süleyman Bey olduğunu zan ve kabul ettirecek diğer deliller de vardır:

1— Türbe, yukarıda işaret edildiği gibi kuzey Anadolu dağlarının güney sathı mâilleri üzerindeki sarp, kayalık, ormanlıkların ve dar vâdilerin arasındadır. Burası Kızılırmak mecrasına yakın, hâkim bir noktadır. Sivas, Tokat, Amasya, Samsun taraflarından Boyabat, Sinop ve Kastamonu'ya geçen tarihî yol burada Kızılırmak, sonra Gökırmak vadisini takip ederek devam eder. Türbenin bulunduğu dar sahanın 35 Km. kadar batısında ve Gökırmak vâdisinin geniş bir yerinde Muin üd-din Süleyman Pervane tarafından 664 H. yılında yaptırılmış muazzam bir kervansarayla hamam ve cami vardır. İşte bu kervansarayanın etrafında bilâhare Durağan (Bugün kaza merkezi) adındaki kasaba kurulmuştur ki Sivas'tan hareket ederek Sinop'un fethine gelen I. Keykâvus zamanındaki Selçuk ordularıyla IV. Kılıçaslan günlerinde ve Pervane Muin üd-din Süleyman emrinde Sinop'un ikinci fethine giden Selçuk askerleri burada karargâhlarını kurmuş oldukları tarihî hakikatlerdendir. Henüz vakfiyeleri elde edilememiş olmasına rağmen, kervansaray ve diğer eserler için geniş vakıflar tesis edildiği de kabul olunabilir. Pervaneoğulları bu eserler ve bunlara vakıf malikânelerde hak ve mütevellilik iddia ederek yahut buralar halkından kuvvetli taraftarlar temin edip bu civarda tutunmuş olabilirler.

2— Türbenin bulunduğu köy halkı, Türbede medfun Beylerin Durağan'daki kervansarayı yaptıran zatın evlâdından olduklarını dedelerinden naklen ifade etmektedirler.

3— Muin üd-din Süleyman Beyin Sinop'ta 661 H. tarihli medrese kitabesi, 666 tarihli cami kitabesi ⁵, Merzifon'da 663 H. tarihli cami kitabesi ⁶, Durağan'da ve sözü geçen IV. Kılıçaslan oğlu III. Keyhüsrev zamanında yapılmış 664 tarihli kitabesi bulunan ker-

³ Tokat'ta Ahmet Paşa mescit ve türbesi, Sümbül Baba zaviyesi kitabeleriyle akrabalıkları sabit olmaktadır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı. Kitabeler. Sayfa 10-11.

⁴ Hüseyin Hüsamettin. Amasya Tarihi. Cilt 3, sayfa 12, 22, 23, 53.

⁵ Hüseyin Hilmi. Sinop Kitabeleri. Sahife 16.

⁶ Halil Ethem. Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası. Sene 8, sahife 42-52.

vansarayı, Pervanenin oğlu Ali Beyin Kastamonu'da 671 H. tarihli Bimaristan kitabesi⁷, Kızı ve II. Mes'utun ailesi olan Saffet üd-Dünya İldihont⁸ hatunun Tokat'a 687 tarihli Hankah (Ahmet Paşa Mescit ve türbesi) ve 691 H. tarihli Sümbül Baba tekkesi kitabeleri vardır. Bunlardan başka Pervane Muin üd-din Süleyman'ın torunu Mühezzip üd-din Mes'utun Boyabat'ın Eğlence köyünde 672 H. tarihli bir cami kitabesi bulunmaktadır. Mühezzip üd-din Mes'utun oğlu Gazi Çelebi'nin Sinop'ta 722 tarihli kabir kitabesi vardır. Görülüyor ki Pervane Muin üd-din Süleyman ve evlâdının bütün eserleri Sinop'ta ve civar vilâyet ve kazalarda toplanmış bulunmaktadı. Pervane Sinop'u kendisine malikâne olarak aldıktan sonra oğlu Mehmet Beyi Sinop'ta bırakmıştır. Babasının 676 da öldürülmesi üzerine Mehmet Bey istiklâlini ilân ederek vefatına kadar Sinopta' hükümet sürmüş 696 da vefat ettiği vakit hükümdarlık oğlu Mühezzip üd-din Mes'uda geçmişti. Mes'ud Samsun ve Bafra'yı zaptederek etrafını yağmaladı. Samsun'daki darphanenin mevcudunu aldı. Samsun taraflarının mutasarrıfı Rûkn üd-din Rahat Mes'ud kuvvetlerine karşı duramadı. Moğol ümerasından ve İlhanın nabîi Mücir üd-din Emirşah bu iki bey arasında başka türlü anlaşma çaresi bulamayınca aralarında akrabalık tesisine çalıştı. Birbirlerine dünür yaptı. O günlerde bin kadar firenk askeri Sinop'a çıkmış halk ile alış veriş yapmakta idiler. Bu arada Mes'udu yakalayarak esir edip gemilerine getirdiler. Sonra 900.000 dirhem mukabilinde serbest bıraktılar. Bu felâket üzerine Mühezzip üd-din Mes'ud, Mücir üd-din Emirşah'ın kızını almak istedi, bir çok hediyeler gitti geldi. Nihayet muvaffakiyet hasıl oldu. Bu hısımlık Mes'udun mevkiini kuvvetlendirdi. Bu vak'a 698 yılında oldu. ⁹ Mes'ud 700 yılında vefat edince yerine oğlu Gazi Çelebi hükümdar oldu. Gazi Çelebi kimin oğludur? Bu hususta me hazlerde ihtilâflar vardır. Yazıcı Ali Selçuknamesi sahife 848, 887; Merhum Ahmet Tevhit (Tarihi Osmanî Encümeni Mecmuası. sene 1, sahife 318 ve sene 2, sahife 257, 422); Hüseyin Hüsamettin. Amasya Tarihi. cilt 1, sahife 188; Türk Tarihi Encümeni Mecmuası. sene 15, sahife 305, 308 ve Hasan Fehmi Turgal. Müneccimbaşuya göre Anadolu Selçukileri. Sahife 90 da

⁷ Talât Mümtaz Yaman. Kastamonu Tarihi. Sahife 86.

⁸ Hüseyin Hüsamettin. Amasya Tarihi. Cilt 3, sahife 23.

⁹ Aksarayî Tercümesi. Sahife 300-306.

Gazi Çelebi'yi Sultan Gıyas üd-din II. Mes'udun oğlu olarak kabul etmişler, Pervane Muin üd-din Süleyman Beyin torunu Mühezzib üd-din Mes'ud Beyden sonra Sinop ve havalisinin Gazi Çelebi'ye geçtiğini yazmışlardır. Üstat İsmail Hakkı Uzunçarşılı bu fikirde değildir. Ona göre Gazi Çelebi Mühezzib üd-din Mes'ud Beyin oğludur. Anadolu Beylikleri. Sahife 41. Bundan naklen M. Şakir Ülkütaşır. Türk Tarih Arkeologya ve Etnografya Dergisi. Sayı 5, sahife 146. Gazi Çelebi'nin mezarı Sinop'ta Muin üd-din Süleyman medresesinin sağ tarafındaki yerindedir. Bu kabri ziyaret ettim. 722 tarihli olup mezar taşında Gazi Çelebi'nin babası adı (Mes'ud Çelebi) olarak yazılmıştır. Eğer Sultan Gıyas üd-din Mes'udun oğlu olsa idi, herhalde daha başka elkap kullanılırdı. Bilhassa mezar taşındaki bu kayda dayanarak ikincilerin mütalâasını doğru bulmaktayım. Gazi Çelebi'nin zamanındaki vukuat me hazlerde yazıldığı halde babası gibi erkek evlâdı olup olmadığına ihtilâf vardır. Bazı kitaplarda Gazi Çelebi'nin erkek evlâdı olmadığı için Sinop'un bir müddet kızı¹⁰ tarafından idare edildiği, bu sırada İsfendiyaroğlu Süleyman Beyin Sinop'u kendi Beyliğine katarak oğlu İbrahim Beye verdiği yazılıdır¹¹.

Gazi Çelebi'nin İbrahim adında bir oğlu bulunduğu rivayeti de vardır¹². Mes'ut Çelebi'nin Nasır üd-din Ahmet Gazi adında diğer bir oğlu bulunduğu, bunun 728 H. yılında vefat ettiği, Ahmet Tevhit merhumun ifadesine atfen Amasya Tarihinde zikredilmektedir¹³. İşte bu Ahmet Çelebi'nin yerine oğlu Süleyman Bey Sinop Emiri olduğu, İsfendiyaroğlu Süleyman Beyin Sinop'u işte bu Süleyman Beyden zaptederek Amasya tarafına kaçırdığı yazılmaktadır. Yukarıda beyan olunan karinelere ve delillere istinaden -aksi sabit oluncaya kadar- türbe kitabesinde adı geçen zevatın Pervane Muin üd-din Süleyman Bey ahfadından olduklarını kabul ediyoruz.

¹⁰ Yazıcı Ali Selçuknamesinde "Sinop, Sultan Mes'ut kızlarından Bir karımış بر قرمىش. Hatun elindeydi. Sinop Sipahilerinden birisi, Sinop'ta hükümet kurmak hayaliyle bu kadını boğdurmuş ise de Anadolu'da islâhata gelmiş olan İlhanilerden Süleyman Han o sipahiyi tepelemiş. sayfa 887" olduğu yazılıdır. Gazi Çelebi hakkındaki mütalâaya istinaden bu kızı da Pervane oğullarından Mühezzib üd-din Mes'udun kızı olarak kabul edersek Gazi Çelebi'nin kızı değil, kız kardeşi olduğu anlaşılır.

¹¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı. Anadolu Beylikleri. Sahife 40.

¹² Tarih-Osmanî Encümeni Mcmuası. Sene 1, sahife 318.

¹³ Cilt 3, sahife 12.

BAFRA TÜRBESİ

Kuzey Anadolu dağlarının güney yüzünde ve Kızılırmak vâdi-sindeki birinci türbenin -biraz doğusuna düşmekle beraber- mukabilinde ve adı geçen dağların kuzey sathı mâilinde, Bafra merkezinin beş kilometre kuzeyinde ve Kızılırmak deltasındaki türbe köyündedir.

Türbenin binası: Kısmen yontulmuş moloz taş ve kireç harçla yapılmıştır. Dört köşe bir kaide üzerindedir. Üçgen şeklindeki pantatiflerle kubbe kasnağı ve kubbesi çevrilmiştir. Kubbe içten kireç harçla sıvanmış ve badana edilmiştir. İçten geniş ve basıkça görülen kubbeye dıştan bazı doldurmalarla sivri bir şekil verilerek piramitle kapatılmıştır (Resim 5). Kible tarafında bir kapısı vardır. Diğer üç cepheye açılmış küçük pencerelerden ışık alır (Plân 2). İç kısımda ve yanlarında iki niş vardır. Kapının üstü iki parça taştan bir kemerle tutturulmuştur. Yan söveleri de yontulmuş taşlardanır. Bu taşların üzerinde pek mahirâne işlenmemiş olmakla beraber bazı nebtaî tez-yinat vardır. Üç parça mermer taş üzerine yazılarak türbenin kapısı üzerine konmuş uzun bir kitabesi vardır (Resim 6). Üstte görülen taşın eb'adı $0,37 \times 0,54$ metredir. Üzerine iki satır sülüs yazı ile kelime-i Tevhit ve tarih yazılmıştır. Altta yan yana görülen taşların eb'adı ise $0,33 \times 1,35$ metredir. Reyhaniye benzeyen bir tip yazı ile şu kitabe yazılmıştır (Vesika 3).

لا اله الا الله محمد رسول الله 1

في تاريخ المحرم ثلث وثمانين وسبع مائه 2

3 - ولونجى من المنون احد نجى النبي الهاشمى احمد حباب هذه العماره مرحوم
مغفور معصوم سعيد شهيد حافظ كلام الله حاجى لطف الله بن امير
محترم مكرم

4 - اميرزا بن حسين بك وخواهران مرحوم مذکور مرحومات مغفورات
سعيدات شهيدات حافظات كلام الله پاشا وايلميش پاشا وخواند

5 - خاتون وسلطان جعلهن الله فى ببحوحة اللجنة چون حکم ربانى تاريخ طاعون
در رسيد همه دريك لحظه بجوار حق

- 6 - پیوستند پدر و مادر خون دل از دیده بارانیدند و چون مدت مدیده
ماتم داشتند و راحت دنیا جمله گذاشتند اما خور
- 7 - اندیشند که دنیا دنی فنا فنا است هر تختی را بتخته تابوتی بدل کند
هر شخصی عزیز را لباس کل من علیها فان پوشاند هر صاحب
- 8 - ذوق را شراب کل نفس ذائقة الموت بخشاند بفروزه نقصان ضیادادند
و طریق تسلیم نص دید و دانستند که حکم خدای عزوجل جزع
- 9 - بسیار کردن و یا صبوری نمودن رجوع نتواند بود هر که را لباس حیوة
پوشانیدند کاس مامت نوشانیدند

Başta birinci satır kelime-i tevhitir. İkinci satır tarihtir (783 yılı Muharrem ayında [bu türbe yapıldı] mânâsınadır. 3-9 uncu satırların mealen türkçesi : “Eğer dünyanın (elinden) bir kimse kurtulsaydı, (dünyada baki kalsaydı) Haşimî ve nebi olan Ahmet (Hazreti Muhammed) kalırdı¹⁴. Bu imaretin hababı (kabarlığı, mezarı) Hüseyin Bey oğlu sevilmiş ve sayılmış Emirza Bey oğlu esirgenmiş ve rahmet olunmuş mübarek şehit ve hak kelâmının hafızı (Kuranukerimi ezberlemiş) olan Hacı Lütf ul-lah ve kızkardeşleri rahmet olunmuş ve esirgenmiş mübarek şehit ve Allah kelâmının hafızları paşa, İlalmış ve Hant hatun ve sultan Allah onların mekânlarını cennetin ortasında kılsın- çünkü Allahın hükmü olan Taun günü geldi. Hepsi biranda tanrısına kavuştular. Ana ve babaları gözlerinden kanlı yaşlar akıttular. Uzun müddet yas tuttular. Dünya rahatlıklarından, zevklerinden geçtiler. Fakat şöyle bir düşündüler ki bu alçak dünya fanîdir, fanî. . Her saltanat tahtını tahta tabuta tebdil eder. Her bir aziz şahsa فان علیها فان¹⁵ elbisesini giydirir. Her zevk sahibine ذائقة الموت¹⁶ şarabını sunar. Bu gök kubbe noksan ziya verdi, diyerek hakka tevekkül ve teslimiyeti doğru gördüler. Ve bildiler ki bu, aziz ve celâl sahibi olan Allahın hükmüdür. Fazla ağlamak, sızlamak veya sabretmekle

¹⁴ Bazı mezar taşlarına bu mânaya gelen şu arapça beyti yazarlar.

ولو كانت الدنيا تدوم لو احد لكان رسول الله فيها مخلدا

¹⁵ Sure 55, âyet 26. Arzda olanların cümlesi fanîdir.

¹⁶ Bu âyet Kuranikerimde üç yerde geçer. Süre 3, âyet 185, süre 21, âyet 35, süre 29, âyet 57. “Herkes ölümü tadacaktır” demektir.

geri dönmesi mümkün değildir. Her kim ki hayat elbisesini giyer, ölüm kâsesini de içer..” demektir.

Kitabeden anlaşıldığına göre bir tâun (veba=yumurcak) hastalığı gelmiş (Bu sâri hastalıktan aşağıda biraz daha bahsedilecektir.) Hüseyin Bey oğlu Emirza Beyin çocukları Hacı Lûtf ul-lah, Paşa, İlalmiş, Hant Hatun ve Sultan ölmüşlerdir. Türbenin içinde bunlara ve daha başkalarına ait kabirler vardır.

Türbenin içindeki mezar kitabeleri : Plân 2 de görüleceği üzere türbe kapısından girilince sağda yedi, ortada dört, solda altı kabir vardır. Biz sağdan başlayarak ve sıra numarası ile yazacağız. Bu türbe içindeki mezarlar Türk Tarih Kurumu Belleteni. Sayı 73, sahife 100 de görüldüğü gibi iki baş taşı arasına konmuş beşgen pirizması (Menşur muhammesî) şeklindeki sandukadan ibarettir. İsimler ve tarihler ekseriya baş ve ayak taşlarının iç, dış satıhlarına bazen kenar yüzlerine yazılmıştır. Sandukaların üzerinde âyetler vardır. Bu mezar taşlarının ve sandukalarının çoğu mermerdir. Bir kaç tanesi sert kalker taşındadır.

Sağdaki kabirler :

1— Bu kabrin baş ve ayak taşları, sandukası varsa da yazı ve tarih yoktur.

2— Emirza Bey kızı Hant Hatun mezarı: Üzerinde şu yazılar vardır (Vesika 4). Baş taşının dış yüzünde: (1)

صاحبة - A

المزار - B

خواند - C

خاتون - Ç

د - بنت اميرزا

Baş taşının üstünde bir satır (2) sandukanın üzerinde (3)

1 - وضرب لنا مثلاً ونسى خلقه قال من يحيي

المعظام وهي رميم قل) *

بك غفر الله لهما - ولوالديهما

ولجميع المسلمين

2 - يحييها* الذي انشأها اول مرة وهو

بكل خلق

* Bu parça ayak taşının üzerinde dir.

** Kuran - 1 Kerimde imlâsı [يحييها] dır.

ayak taşının bir yüzünde (4) ayak taşının diğer tarafında (5)

تاریخ وفاتها

۱ - ثمانین

فی شهر

۲ - وسبعایه

رجب (اثنین)

Baş taşındaki yazıların türkçesi: “Mezarın sahibi Emirza Bey kızı Hant Hatundur. Allah onları, ana ve babalarını ve cümle müslümanları esirgesin”. Sanduka üzerindeki yazılar sûre 36, âyet 78, 79 dır. Türkçesi: “Bizim için mesel darpetti ve kendi suret-i halkını unuttu. Toz halindeki kemikleri kim canlandırır dedi. Di ki onları ilk defa yapan canlandırır. O bütün mahlûkatına âlimdir.” Tercümeli Kurankerim sahife 413. Ayak taşındaki yazıların türkçesi ise “O kadının ölümü 782 senesinin Recep ayında” demektir.

3— Sultan Hatun mezarı (vesika 5): Baş taşının bir tarafında (6)

۱ - صاحبة

۲ - هذا المزار

۳ - المرحومه المغفوره

۴ - سلطان

diğer tarafında (7) ayak taşının bir yüzünde (8) diğer yüzünde (9)

الحکم لله

۱ - تاریخ

۱ - لاموت

۲ - وفات

۲ - الالباجل

۳ - صاحبة المزار

۴ - فی شهر رجب

۵ - سنه اثنین

۶ - وثمانین وسبعایه

yazıları vardır. Sanduka üzerindeki yazılar (10)

1 - ربنا اغفر لنا ولاخواننا الذين سبقونا

بالايّمان ولا تجعل في قلوبنا

2 - غلاً للذين آمنوا ربنا انك رؤوف الرحيم (A)

والهكم اله واحد لا اله الا

3 - هو الرحمن الرحيم (B) ونحن له مسلمون (C) يبشرهم

رهم برحمة منه ور

4 - ضوان وجنات لهم فيها نعيم مقيم خالدين فيها

ابدا ان الله عنده اجر عظيم (D)

(A) Sûre 59. Âyet 10 dan bir kısım.

(B) Sûre 2. Âyet 163 den bir kısım.

(C) Sûre 29. Âyet 46 dan bir kısım.

(D) Sûre 9. Âyet 21, 22 ben bir kısım.

Baş taşındaki yazıların türkçesi: “Bu mezarın sahibi esirgenmiş, rahmet olunmuş sultan (hatundur) hüküm Allahındır”. Ayak taşındaki yazıların türkçesi ise “mezar sahibinin ölüm yılı 782 yılının Recep ayıdır. Ecelsiz ölüm yoktur” demektedir. Sanduka üzerinden başlayıp baş ve ayak taşlarında devam eden âyetlerin türkçesi: “Ya Rabbi bize ve imanda bizi sepkat eden kardeşlerimize mağfîret buyur ve kalbimizde mü'minlere gillüğü koyma. Ya Rabbi sen raüf ve rahimsin” (Tercümeli Kuranıkerim sahife 515) derler. İkinci satırın sonu ile üçüncü satırın baş tarafındaki âyetlerin türkçesi: “İlâhınız bir İlâhtır, ondan başka İlâh yoktur. Rahman ve rahimdir”. (Tercümeli Kuranıkerim sahife 21 “Biz ona inandık deyiniz” (Tercümeli Kuranıkerim sahife 273). Üçüncü satırın sonu ile dördüncü satırı teşkil eden âyetlerin türkçesi: “Onları rahmet ve rizasiyle onda daimî nimetler olan cennetler ile tebşir eder. O cennetlerde ebedî kalırlar. Allah indinde büyük ecir vardır. (Tercümeli Kuranıkerim sahife 170).

4— Mirza bey kızı İlalmış Hatunun kabridir. (Vesika 6) Baş

taşının bir tarafında: 11 baş taşının üzerinde: 12 baş taşının diğer yüzünde, 13 ayak taşının dış yüzünde: 14 ayak taşının üzerinde: 15 sanduka üzerinde: 16.

- 11 — 1 - صاحبة
2 - المزار المرحومه
3 - للغفوره ايل
4 - الميش بنت امير محترم
5 - مكرم اميرزا بك غفر
6 - الله لها ولوالديها
- 12 — يعلم ما بين ايديهم وما خلفهم
ولا يحيطون
- 13 — ولا يؤده حفظها وهو العلي
العظيم
- 14 — 1 - تاريخ
2 - وفات
3 - صاحبة المزار
4 - في شهر شعبان
5 - سنة اثنين و
6 - ثمانين وسبعماية
- 15 — بشيء من علمه الا بما شاء
وسع كرسيه السموات
والارض
- 16 — 1 - الله لا اله الا هو الحي القيوم لا تأخذه سنة
ولانوم له ما في
2 - السموات وما في الارض من ذا الذي يشفع
عنده الا باذنه
3 - شهد الله انه لا اله الا هو والملائكة واولوا
العلم قائماً بالقسط لا اله الا
4 - هو العزيز الحكيم * ان الدين عند الله
الاسلام * قل اللهم مالك الملك تؤتي
الملك من تشاء .

Baş taşındaki yazıların türkçesi: “Bu mezar sahibi saygı değer beylerden Emirza Beyin kızı rahmet olunmuş, esirgenmiş olan İlahmış Hatundur. Allah onları ve ana babalarını yarlıgasın”. demektir. Ayak taşındaki yazılar ise “Bu mezar sahibinin ölüm tarihi 782 senesi Şaban ayı” dır. Sanduka üzerindeki yazıların birinci ve ikinci satırı âyet el-kürsî, sure 2, âyet 255 olup bu âyetin sonu baş taşının üstüne ve diğer yüzü ile ayak taşının üzerine yazılmıştır. Hepsinin birden türkçesi şudur: “Ondan gayri İlâh olmayan Allah diri ve dâimdir. Onu uyuklama ve uyku alamaz. Göklerde ve yerde olan şeyler onundur. İzni olmaksızın onun yanında şefaata eden yoktur. Halkın önünde ve arkasında olanı (Geçmiş ve geleceği) bilir. İnsanlar onun ilminden, onun istediğinden başkasını ihata edemezler. (Allahın verdiği kadarını anlar ve kavrayabilirler). Kürsüsü gökleri ve yeri alır. Onların hıfzı onu yormaz. O pek yüksek ve pek büyüktür”. Tercümeli Kuranıkerim sahife 37 üçüncü, dördüncü satır ise sûre 3, âyet 18 ve 19dan bir parça ile sûre 3, âyet 26 nın baş tarafıdır. 18 ve 19 uncu âyetler “Allah ve melekler ve ilim sahipleri şahadet ederler ki ondan başka adl ile kaim İlâh yoktur ve aziz hâkîmdir. Allah indinde din islâm dinidir”. mânâsınadır. Tercümeli Kuranıkerim sahife 45. Sûre 3 âyet 26 dan mezar taşına yazılan kısım ise “Mülklerin sahibi olan Allahım istediğine mülkü verirsin” demektir. Tercümeli Kuranıkerim sahife 46.

5— Emirza Beyin oğlu Hacı Lütf ul-lah Bey mezarı: Üzerinde şu yazılar vardır (Vesika 7). Baş taşının bir tarafında (17)

1 - صاحب

2 - هذا المزار المرحوم

3 - المغفور السعيد

4 - الشهيد حاجي لطف

5 - الله بن امير محترم

6 - اميرزا بك غفرالله لها

baş taşının üzerinde (18)

وسعها لها ما كسبت

وعليها ما كتسبت ربنا

Ayak taşının üzerinde (20)	Ayak taşının bir yüzünde (19)
لا تؤاخذنا ان نسينا او	1 - تاريخ
احطأنا ربنا ولا تحمل	2 - وفات صاحب
	3 - المزار في شهر
	4 - شعبان سنه
	5 - اثنين وثمانين وسبعماية

Sanduka üzerinde (21)

- 1 - هو الله الخالق البارئ المصور له الاسماء
الحسنى يسبح له ما في
- 2 - السموات والارض وهو العزيز الحكيم *
رب اغفر وارحم وانت خير الراحمين
- 3 - آمن الرسول بما انزل اليه من ربه
والمؤمنون كل آمن بالله وملئكته وكتبه
ورسله لانفرق بين
- 4 - احد من رسله وقالوا سمعنا واطعنا
غفرانك ربنا واليك المصير * لا يكلف
الله نفساً الا

Baş taşındaki yazının türkçesi: "Bu mezarın sahibi muhterem emîr, Emirza Bey oğlu rahmet olunmuş, esirgenmiş sait şehit Hacü Lütful-lah'tır. Allah onları esirgesin". Ayak taşındaki yazıların türkçesi: "Bu mezar sahibinin ölüm tarihi 782 senesinin Şaban ayı" dır. Sanduka üzerindeki 1-2 inci satırlar sûre 59, âyet 24 ile sûre 23, âyet 118 dir. Türkçeleri: "O yaradan, yoktan icadeden tasvir eyleyen -Allah'tır. Onun güzel isimleri vardır. Göklerde ve yerde olanlar onu tesbih ve tenzih ederler. Galip ve kaadir, hakîmdir. — Tercümeli Kuranikerim sahife 517. "Ya Rabbi mağfiret et ve rahmet eyle ve sen merhametlilerin hayırlısın". Tercümeli Kuranikerim sahife 320. 3, 4 üncü satırlar ise sûre 2, âyet 285

ile 286 nın kısmıdır. 286 âyetin son kısımları baş ve ayak taşının üzerlerine yazılmıştır. Türkçesi: "Resul kendine, Rabbi tarafından indirilen şeye iman etti, mü'minler de Allaha, meleklerine, kitaplarına ve resüllerine iman eylediler. Biz resullerden birinin arasını tefrik etmeyiz. Eşittik ve itaat ettik. Ya Rabbi senin mağfiretini isteriz ve nihayet gideceğimiz yer sensin dediler. Allah bir nefsi ancak vüs'u kaderi ile mükellef eder. Kimsenin kazandığı lehine ve aleyhinedir. Ya Rabbi bizi unuttuğumuz şeyle veya hatamızla muaheze etme. Ya Rabbi bize, bizden evvelkilere yüklettiğin gibi ağır yükler yükleme. Ya Rabbi bize takatımız olmayanı tahmil etme. Bizi af ve mağfiret eyle. Ve bize merhamet buyur. Sen mevlâmızsın kâfir kavim üzerine bizi mansur eyle". Tercümeli Kurankerim sahife 43.

6— Bu kabir Emirza Beyin kızı Paşa'ya aittir. Üzerinde şu yazılar vardır (vesika 8).

Ayak taşının dış tarafında (24)	Baş taşının dış tarafında (22)
1 - تاريخ وفا	1 - صاحبة
2 - تما شهر	2 - المزار پاشا بنت
3 - شعبان سنه	3 - اميرزا بك
4 - اثنین وثمانین وسبعمايه	Baş taşının üzerinde (23)
Ayak taşının üzerinde (25)	بسم الله الرحمن الرحيم
من علمه الابمشاء وسع	
كرسيه السموات والارض	
Sanduka üzerinde (26)	
1 - الله لاله الا هو الحى القيوم لا تأخذه سنة	
2 - ولانوم له ما فى السموات وما فى الارض من ذا الذى	
3 - يشفع عنده الا باذنه يعلم ما بين ايديهم وما خلفهم ولا يخيطون بشئ	
4 - ولا يؤده حفظها وهو العلى العظيم والهكم اله واحد لاله الا هو	

Baş tarafındaki yazıların türkçesi “Mezarın sahibi Emirza Bey kızı Paşa” dır. Ayak taşındaki yazıların türkçesi : “Onun ölüm tarihi 782 yılı Şaban ayı” dır. Sanduka üzerindeki 1-4 üncü satırlar Âyet el-Kürsî’dir. Türkçesi yukarıda yazıldı. Bu âyetin sonuna ilâve olunan sûre 2, âyet 163 den bir parçadır. “Bunun türkçesi de yukarıda yazılmıştır.

7— Mehmet kızı Giçi Hatunun mezarı: Üzerindeki yazılar şunlardır (vesika 9).

Ayak taşının dış yüzünde (30)

1 - تاریخ

2 - وفات فی شهر

3 - رجب سنه

4 - اثني وثمانين (سبعمايةه)

Ayak taşının iç yüzünde (31)

1 - امر حق شد

2 - امر حق يك چاره نيست

Ayak taşının üzerinde (32)

- كودلى از امرحق صدپاره نيست

Sanduka üzerindeki taşta (33)

1 - ما جهان را گذاشتيم وشديم

نقش رنج نکاشتيم وشديم

2 - پس ازین نوبت شماست

ما نوبت خویش داشتيم وشديم

Sanduka üzerinde şu yazılar vardır. (34)

1 - بسم الله الرحمن الرحيم آمن الرسول بما انزل اليه من ربه والمؤمنون كل

آمن بالله وملكته وكتبه ورسله لانفرق بين

2 - احد من رسله وقالوا سمعنا واطعنا غفرانك ربنا واليك المصير * لا يكلف الله

نفساً الا وسعها لها ما كسبت وعليها

3 - ما كتسبت ربنا لا تؤاخذنا ان نسينا او اخطانا ربنا ولا تحمل علينا

اصراً كما حملته على الذين

Baş taşının dış tarafında (27)

1 - هذا مزار المرحومه

2 - المغفوره السعيده

3 - كيچى خاتون بنت

4 - المرحوم المغفور محمد

5 - غفرالله لها ولوالديها

Baş taşının iç yüzünde (28)

1 - كل من عليها

2 - فان ريبقى وجه

3 - ربك ذوالجلال

4 - والاكرام

Baş taşının üzerinde (29)

القوم الكافرين * كل من عليها فان

ويبقى وجه ربك ذوالجلال والاكرام

4 - من قبلنا ربنا ولا تحملنا مالا طاقة لنا به واغف عنا واغفر لنا وارحمنا
انت مولانا فانصرنا على

Baş taşındaki yazıların türkçesi: “Bu mezar rahmet olunmuş, yarlıganmış olan Mehmet kızı esirgenmiş Giçi hatunudur. Allah onları ana ve babalarını af buyursun”. Baş taşının iç yüzündeki yazılar sûre 55, âyet 26 dır. Türkçesi: “Arzda olanlar ölür. Ancak celâl ve ikram sahibi olan Allah bakî kalır” demektir. Ayak taşının dış yüzündeki yazılar “Vefat tarihi 782 yılı Recep ayı” dır. Ayak taşının iç yüzündeki beytin türkçesi “Emri hak oldu, hakkın emrine bir çare yoktur. Bir gönül ki o emr-i haktan yüz parça değildir”. Sandukanın üzerindeki sûre 2, âyet 285, 286. Türkçeleri beşinci mezarda yazılmıştır. Sanduka üzerine konmuş bir taş üzerindeki manzume I. Keykâvus tarafından söylenip vasiyeti üzerine sandukasına yazılan kıtadır. Yalnız bir iki kelime farkla buraya yazılmıştır. Türkçesi:

“Biz cihamı terk edip gittik.
Rencini dilde berk edip gittik.
Şimden geru nöbet erdi size.
Nitekim evvel ermişti bize”

demektir ¹⁷.

Soldaki kabirler :

Soldaki kabirler, sağdaki yedinci kabirden yani türbenin şimal duvarı dibinden itibaren sıralanmıştır. Soldan birinci — mezar sırasına göre 8 inci — kabirde yazı yoktur.

9— İkinci kabir Hüseyin oğlu Ahmed’e aittir. Üzerinde şu yazılar vardır (vesika 10).

Ayak taşının ortasında (36)	Baş taşının dış yüzünde (35)
1 - تاريخ	1 - تاريخ و
2 - وفات الولد العزيز	2 - فات الولد العز
3 - الشاب الجيد المتوفى	3 - يز الجيد المتو
4 - بعنفوان شابه	4 - في بعنوان شابه
5 - في اربعة عشر وثمانماية	5 - وبرضيعة (?)
	6 - احمد ابن حسين

¹⁷ Kıt'anın aslı İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Ridvan Nafiz. Sivas Şehri. Sayfa 102. Tercümelere, Hautsuma Tab'ı Selçukname. Sahife 183 Yazıçı Ali Selçuknamesi. Sahife 303.

Sanduka üzerinde ve yanlarında (37)

- 1 - الله لا اله الا هو الحى القيوم لا تأخذه سنة و
- 2 - لانوم له ما فى السموات وما فى الارض من ذا الذى
- 3 - يشفع عنده الا باذنه يعلم ما بين ايديهم وما خلفهم
- 4 - ولا يحيطون بشئ من علمه الا بما شاء وسع كرسيه السموات والارض ولا يؤده حفظهما وهو العلى العظيم

Baş taşındaki yazıların türkçesi “Gençlik çağında vefat eden aziz ve çok yüksek olan Hüseyin oğlu Ahmet” demektir. Ayak taşında da hemen aynı ibare tekrar edilmiştir. Fazla olarak 814 tarihi vardır. Sanduka üzerindeki âyet el-kürsîdir. Bu âyet ve türkçesi altıncı vesikada geçmiştir.

10— Emirza Beyin kabridir. Baş ve ayak taşları yoktur. Uzun bir sandukadan ibarettir. Sanduka üzerinde sülüs yazı ile yazılmış iki satır vardır (Vesika 11). Birinci satırın () işareti içinde göste-

- 1 - (چو خاک شدی و غیر مرگ و ارکه شادمانی شوند) و کر صد بمانی و اکر صد هزار بخاک اندرآید

- 2 - سرانجام کار تاریخ وفات مرحوم مغفور سعید < امیرزا > بن حسین بن الامیر المرحوم علی بك تغمدهما الله

rilen ilk kısmın okunuşu şüphelidir. Geri kalan yazıların türkçesi “Eğer yüz ve eğer yüzbin (yıl dünyada) kalsan işin sonucu (hayatın sonu) toprağın arasına girmektir”. Merhum Emir Ali Bey oğlu, Hüseyin Bey oğlu esirgenmiş ve bağışlanmış, mübarek Emirza Beyin vefat tarihi. Allah onları saklasın” demektir. Sanduka üzerinde Emirza Beyin ölüm tarihini göremedim.

11— Ali Bey kızı Şeref Hatuna aittir. Sanduka üzerinde yazı yoktur. Baş ve ayak taşları çok yıpranmış, okunması pek güç bir hale gelmiştir (vesika 12).

Baş ve ayak taşlarında şu yazılar vardır.

Ayak taşının dış yüzünde (39)	Baş taşının dış yüzünde (38)
1 - فى سنة تسع وتسعين وسبعماية	1 - هذه القبر المرحومه
2 - اكر صد بمانى و كر صد هزار	2 - السعيدة الشهيدة (شرف) * بنت علی بك
3 - بخاک اندرآید سرانجام کار	3 - اللهم ارحم ولوالديه وللسلمين (ربه؟)

* Bu isim (سرو) şeklinde yazılmıştır.

Baş taşındaki yazıların türkçesi “Bu kabir Ali Bey kızı rahmet olunmuş, esirgenmiş mübarek şehit Şeref Hatuna aittir. Allahım anasını, babasını ve cümle müslümanları esirge” demektir. Ayak taşındaki yazılar ise (Ölümü 799 senesinde) dir. Ve: “Eğer yüz yıl kalsan ve eğer yüzbin. Toprağa girmektir sonu bu işin” demektir.

12— Hüseyin oğlu Resul’un mezar taşıdır. Bu taşın üzerindeki yazılar da bozulmuştur. Kelime kalıntularına göre okunabilenler aşağıya yazıldı (vesika 13). Sanduka üzerinde yazılar varsa da tamamen harap olmuştur.

Ayak taşının dışında (41)

- 1 -
- السعيد - 2
- الشهيد - 3
- - 4

Mezarın baş taşının dışında (40)

- 1 - لا اله الا الله
- 2 - تاريخ وفات
- 3 - مرحوم
- 4 - مغفور
- 5 - رسول بن حسين ؟

Baş taşındaki yazılar tam değildir. Ayak taşındaki yazıların türkçesi: “İlâh yoktur, ancak Allah vardır. Hüseyin oğlu esirgenmiş ve rahmet olunmuş Resul’un ölüm tarihi” demektir. (Tarih kısmı siliktir).

13— Soldaki altıncı kabir üzerinde büyük bir sanduka ve üzerinde iki sıra yazı vardır. İsim ve tarih göremedim. Hep Tanrının güzel adları (Esmâ-i Hüsna) yazılıdır.

Ortadaki mezarlar :

14— Ortada birinci kabir Gazi oğlu Seyyid’e aittir. Mezarında şu yazılar vardır (vesika 14).

Ayak taşının dış tarafında (43)

- 1 - كل لسان في حمدا حد
- 2 - ذكر الكلام ما ذاته احد
- 3 - مصائب دنيا يد العده مدالمدد (؟)
- 4 - وارجعها ان يجمع اليه بالولد (؟)

Baş taşının iç yüzünde (42)

- 1 - تربة المعصوم سيد بن غازى
- 2 - توفى في سنه اربع وعشروثمانماية

Sanduka üzerinde (44)

1 - شهد الله انه لا اله الا هو والملئكة واولوا العلم

2 - قائماً بالقسط لا اله الا هو العزيز الحكيم

Baş taşındaki yazıların türkçesi "Gazi oğlu ma'sum Seyyid'in türbesidir. 814 yılında öldü". Ayak taşındaki arapça kıtanın okunuşu şüphelidir. Sanduka üzerinde sûre 3, âyet 18 vardır. Bu âyet te yukarıda yazılmıştır.

15— Ortadaki ikinci kabirde yazı yoktur.

16— Bu kabir Baht Hatunundur. Üzerindeki yazılar şunlardır.

Ayak taşının dışında (46)

1 - اكر صد بمأز، وكر صد هزار

2 - بخاك اندر آيد سرانجام كار

Baş taşının iç tarafında (45)

1 - تربة لسلطان بخت

2 - وجدت مراره الموت سنه

3 - اربع عشر وثمانماية

Sandukanın üzerinde (47)

1 - الله لا اله الا هو الحي القيوم لا تأخذه سنة

ولا نوم له ما في

2 - السموات وما في الارض من ذا الذي يشفع عنده

Baş taşındaki yazının türkçesi "Bu Sultan Bahtın türbesidir. Ona ölüm acısının gelmesi 814 senesidir" demektir. Ayak taşındaki beytin türkçesiyle sanduka üzerindeki ayet-el kürsî yukarıda yazılmıştır.

17— Sultan Hant Hatunun kabridir (vesika 16).

Ayak taşının dış tarafında (49)

1 - كلور بربر كيدر بربر قلوبر

2 - طغر بربر الور بربر همان بر

Baş taşının iç tarafında (48)

1 - هذه تربة سلطان خواند

2 - وجدت مرارة الموت (ت) سنه اربع عشر

3 - وثمانماية

Baş taşındaki yazıların türkçesi "Bu türbe Sultan Hant Hatunundur. 814 yılında ona ölüm acısı gelmiştir" demektir. Ayak taşındaki iki satır türkçesidir".

Gelir bir bir, gider bir bir, kalır bir
Doğar bir bir ölür bir bir heman bir”

şeklinde okunabilir.

Avludaki kabirler: Türbe avlusunda üç kabir vardır. Bir tanesi türbenin güney-batı tarafındadır. Mehmet oğlu Gazi'nindir (Resim 7). Baş taşında şu yazılar vardır (vesika 17).

- 1 - اعلم ان هذه المقبرة لغازی ابن محمد
- 2 - طاب الله ثراهما وجعل الجنة مثواهما
- 3 - تاريخ لسنه اثني وسبعين وثمانماية

Türkçesi “Bil ki bu kabir Mehmet oğlu Gazi'nindir. Allah mezarlarını güzel kokulu eylesin. Ve durakları cennet olsun. Ölüm tarihi 872” dir.

Türbenin doğu tarafında iki kabir vardır. Bunlar iki kardeşin mezarlarıdır. Sandukaları aynı tipte yapılmış, âyet-el kürsî'nin yarısı birinin, bakiyesi diğerinin sandukası üzerine yazılmıştır.

A) Şadi oğlu Hızır'ın kabri üzerinde şu yazılar vardır (vesika 18).

Ayak tarafında (51)

سنه
اثنين
وثمانين
وسبعماية

Sandukanın baş tarafında (50)

1 - صاحب
2 - المزار حاجي
3 - حضر بن شادي

Sandukası üzerinde (52).

- 1 - الله لا اله الا هو الحى القيوم لا تأخذه
- 2 - سنة ولا نوم له ما فى السموات وما فى الارض من ذالذى

Baş tarafındaki yazıların türkçesi “Mezarın sahibi Şadi oğlu Hacı Hızır” dır. Ayak taşındaki yazılar ise “782 senesinde (öldü) demektir. Bu mezarın sandukasından başlayıp diğerinde hitam bulunan âyet-el kürsî ve tercümesi yukarıda yazılıdır.

B) Bu kabirde medfun ve Şadi Beyin oğlu olan zatın ismini Eylük okuduk. Bu okunuş şüphelidir. Fakat mevcut harflere göre en muvafık budur kanaatundayım (vesika 19).

Sandukanın baş tarafında (53)

1 - صاحب

2 - المزار ايلك (?)

3 - بن شادی

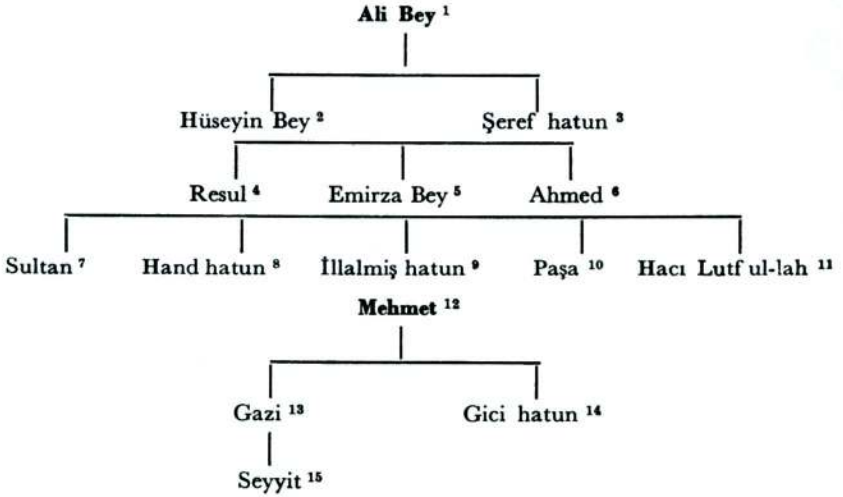
Sandukanın üzerinde (54)

1 - يشفع عنده الا بأذنه يعلم ما بين ايديهم

2 - وما خلفهم ولا يحيطون بشئ من علمه الا بما شاء *

Türkçesi "Bu mezarın sahibi Şadi oğlu Eylük" dır demektir. Türbe içinde ve avlusunda olmak üzere 20 mezar tesbit edilmiş oldu. Buradaki isimlerin yekdiğeri ile münasebetleri nazarı itibare alınarak şu şecere düzenlendi.

* Âyetin sonu sandukanın baş ve ayak taraflarındadır.

1 — 10 uncu mezar taşında adı geçer.

2 — Kitabede ve 10 uncu mezarda.

3 — 11 inci mezarda. Ölümü 799.

4 — 12 inçi mezarda.

5 — Kitabede, 10 uncu mezarda.

6 — 9 uncu mezarda ölümü 814.

7 — Kitabede ve 3. üncü mezarda ölümü Receb 782.

8 — " " 2. inci " " " 782.

9 — " " 4. üncü " " Şaban 782.

10 — " " 6. ıncı " " " 782.

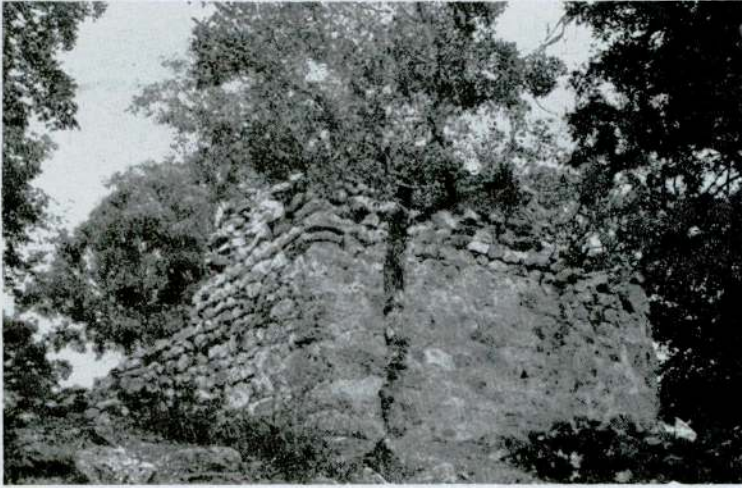
11 — " " 5. inci " " " 782.

Not : Sultan Hand ve Sultan Baht hatunların baba adları yazılmadığı için şecereye katılamadı.

TARİH: XIV. üncü asır Anadolu'nun idarî keşmekeş içinde çalkandığı bir devredir. Türkiye Selçuklularını yıkan İlhanî Devleti de çökmüş, Anadolu'da büyük küçük ve yer yer Beylikler kurulmaya başlamıştı. Bu suretle meydana gelen büyük beyliklerin tarihleri zamanlarında yazılmış kitaplar, bıraktıkları mimarî eserler ve kitabeleriyle oldukça aydınlatılmış ise de devlet hudutları bazı küçük coğrafî sahalara inhisar etmiş ve kısa bir zaman hükümran olmuş bulunan küçük beyliklerin tarihleri büsbütün karanlıklar içinde kalmıştır. Durağan'daki türbede adı yazılı Emir ül-Kebir Hasan Bey ile

Res. 1 — Türbenin doğudan görünüşü.

Res. 2 — Türbenin batıdan görünüşü.

ﺉ. Oral

Res. 3 — Türbe kitabesi.

Res. 4 — Türbenin dıvarındaki kitabe.

Res. 5 — Bafra türbesinin güney-batıdan görünüşü.

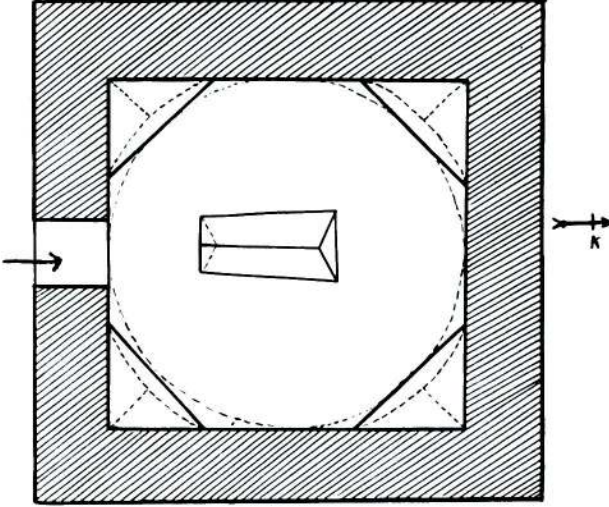
Pes. 6 — Bafra türbesinin kitabesi.

Z. Oral

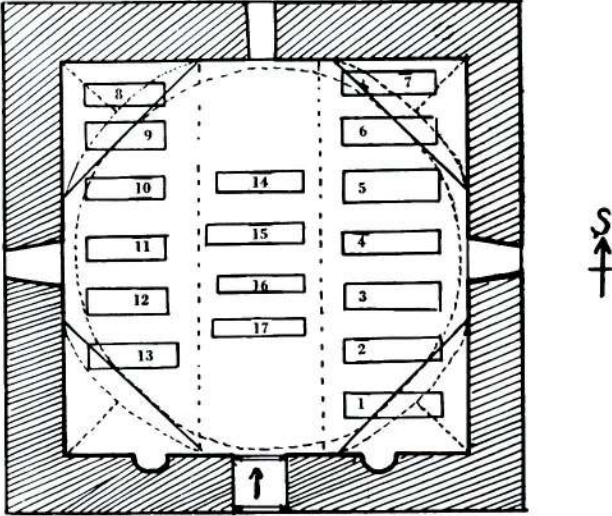

Res. 7 — Bafra türbesinin bahçesindeki mezarlardan biri

Ş. Oral

Plan 1 — Durağan'ın yağlıbasan köyü
Alan mahallesindeki türbe.

Plan 2 — Bafra'nın türbe köyünde Emirler türbesi.

Bafra türbesinde tesbit olunan Mirza Beyi bu arada sayabiliriz. Durağan'daki türbe henüz neşredilmemiştir. Bafra'daki türbe hakkındaki neşriyat ise burada bir türbe bulunduğunu haber vermekten ileri geçemez¹⁸. Mehazlarımızda Anadolu beyleri hakkında malûmat veren Mesalik ül-Ebsar'dan naklen Sinop ile Samsun arasındaki sahada ve İsfendiyaroğulları devletine hudut, merkezi (Kavya) olan bir beylikten bahsolunur¹⁹. Ve bu devletin hükümdarı olarak Murad üd-din Hamza gösterilmektedir. Bu kitaplara (Kavya) şeklinde geçen bu isim (Farya) olur. Hükümdar aynı zattır²⁰. Samsun taraflarında Selçuk evlâdından olduğu zannolunan bir Hasan veya Hüseyinin adı geçerse de idare merkezi yazılmadığı için Murad üd-din Hamza hükümeti ile bir alâkası olup olmadığı anlaşılabilir²¹. Merkezi (Kavya) veya (Farya) imlâsiyle yazılan memleketin (Bafra) olduğu kabul edilmektedir²².

Gününde yazılmış ve bu hususta en doğru bilgiler veren Bezm-ü rezm'de (Bavra Beyleri) hakkında -şahıs ismi verilmemiş olmasına rağmen- oldukça geniş bilgiler vardır. Şöyle ki: Candaroğlu Süleyman Paşanın Kadı Bürhanüd-din ile olan anlaşması hilâfına olarak Amasya hükümdarı Emir Ahmet Taşanoğulları, Bavra Beyleriyle gizli gizli temasları ve ittifakları vardı. Halbuki adı geçenlerle temas etmemesi hakkında Süleyman Paşa Kadı Bürhanüd-din'e söz vermişti (vesika 20).

وکاه « طاشانیان » و « باورایان » را دعوت می کرد و با ایشان اتحاد و اتفاق می ورزید و حال آنک با سلطان عهد بسته بود و سوگند یاد کرده که بدعوت ایشان اقدام ننماید *

Emir Tac üd-din'in akrabasından olan Mehmet Çelebi bir müddet Emir Ahmet'in vezirliğini yapmıştı. Kadı Bürhan

¹⁸ Ahmet Gökoğlu. Paflagonya. Sayfa 316, 317. Kâzım Dilcimen. Canik Beyleri. Samsun Halkevi neşriyatı 1940, sahife 62.

¹⁹ Deguignes. Hunların, Türklerin, Moğolların vesair Tatarların Tarihi Umumisi tercümesi. Sahife 142. Gibons. Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşu Sahife 266.

²⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı. Anadolu Beylikleri. Sahife 57.

²¹ Düvel-i İslâmiye. Sahife 319.

²² Kâzım Dilcimen. Canik Beyleri. Sahife 61.

* Bezm-ü Rezm Sahife 397.

üd-din bu Mehmet Çelebiyi Candaroğlu Süleyman Paşaya elçi gönderdi. Mehmet Çelebi elçilik vazifesini yapmadı, Tac üd-din tarafını iltizam eyledi. Bunun üzerine Taşanoğlu, Bavra Valisi, Amasya Emiri Ahmet ile muhabere ederek Süleyman Paşanın da dahil olduğu büyük bir ittifak yaptı. Bu vak'a 795 te olmuştu. (Vesika 21)

. . . وعقد اتفاق واعتضاد باهم مستحکم ساحتند و همچنين « بولد طاشان » ووالی « باوره » و « امیر احمد » مکاتیب نوشتند و عهد و موثیق موکد کردانیدند و مجموع را بموافقت و متابعت « سلیمان پاشا » دعوت کردند . *

Osmanlılardan Yıldırım Bayazıt Amasya'yı muhasara ettiği vakit Tac üd-din oğulları Osmanlılara müracaat eylemişlerdi. Taşanoğulları ve Bavra Beyleri de Osmanlı tarafını tuttular (vesika 22).

و همچنين « ولد طاشان » و « ووالی* باوره » پسر عثمان را مطاوعت نمودند و بکلمه* اتباع و انتجاع او تجاهر کردند **

Timurlenk Anadolu ahvalini bilen birisine Kadı Bürhan üd-din'in muarızlarını sormuştu. O da Diyarbakır, Şam türkmenleri, Moğol, Tatar askerleriyle 5.000 askeri olan Emir Fahr üd-din 10.000 askere sahip Karamanoğlu, 6.000 askeri bulunan Mahmut Çelebi, 1.000 asker çıkarabilen Taşanoğlu, 2.000 askere sahip Bavra valisi olmak üzere 20.000 e yakın askeri bulunan beylerin Kadı Bürhan üd-din'e muhalif olduklarını söyledi (vesika 23).

کفت « امیر مطهرتن » با پنج هزار مرد و « پسر قرمان » باده هزار و « محمود چلبی » با شش هزار و « پسر طاشان » با يك هزار و « والی* باوره » بادو هزار مرد این مجموع با او معارض و دشمنند ***

Görülüyor ki Bezm-ü Rezm Bavra valisi ve Bavra beyleri diye bir beylikten bahsetmektedir. İsim benzerliği ile beraber Vezirköprü taraflarında Taşanoğulları, Niksar'da Tac üd-din oğulları, Amasya'da Emir Ahmet, Samsun ve Lâdik taraflarında Kubadoğulları hüküm sürmekte iken 2.000 askere mâlik olan Bavra Beyliğinin merkezini (Bafra olarak) kabul etmek yanlış

* Bezm-ü Rezm Saçife 400.

** Beem-ü Rezm Sahife 421.

*** Bezm-ü Kezm Sahife 449.

olmaz. Türbenin yapıldığı tarihlerde bu illerde Osmanlılar henüz hâkimiyet kuramamış yukarıda yazılan küçük beyliklerin ellerinde kalmış bulunuyordu ki türbe kitabesinde ve mezarlarda adları yazılı beylerin de (Bavra Beyleri) olması kuvvetli ihtimallerdendir. Şu tarihi hakikat ve ihtimallere binaen türbede medfun beylerin Bafra Beyleri oldukları meydana çıktıktan sonra bu sülâleyi bir asla bağlamak icabeder.

Bu devirlerde ekseriya kendilerinin de mensup oldukları bir Türk veya tatar boyuna istinaden aşiret reisleri yahut hükümdarlık sülâlesinden, Selçuk vüzera ve ümerasından bir bölgede nüfuz tesis etmeğe muvaffak olmuş kimseler müstakil bir beylik kurmağa teşebbüs ediyorlardı. Hiç şüphe yok ki Bafra Beyleri de bunlardan birisidir. Sinop, Boyabat, Bafra taraflarına Karaman, Germiyan ve başkaları gibi hükümet kurabilecek kadar kuvvetli büyük bir aşiretin yerleştiklerini tarih kaydetmiyor. Bafra Beylerini İsfendiyaroğulları sülâlesinden de sayamayız. Çünkü İsfendiyaroğulları henüz Sinop ve etrafını elde etmeden evvel ve sonra Bafra beyleri mevcuttur. Bafra Beyleri türbe kitabesinin kaydına nazaran hafız, bilgin, kültürlü bir âiledir. Henüz vakfiyesi ele geçmemiş omakla beraber Bafra'da Emirza Beyin Camii, medresesi, türbe ve zaviye vakıfları vardır. (Vakıflar Umum Müdürlüğü kuyud-u kadimesi, defter 7, sıra 570, 869) Bu itibarla Bafra Beylerinin herhangi bir aşiret reisi oldukları iddia edilemez. Onların ya Selçuk soyundan, yahut vezir ve ümera oğullarından bir sülâle oldukları söylenebilir. Pervaneoğullarının devlet hudutları içinde bulunan bu arazide yine Pervaneoğulları bakiyesinden bir kol aramak uygun olur²³. Türbedeki mezarlarda Emirza Beyin babası Hüseyin, onun babası Ali Beydir. Kastamonu'daki 671 tarihli Bimaristan kitabesinde adı geçen Pervane Süleyman Beyin oğlunun adı da Ali Beydir²⁴. Pervane Muid üd-din Süleyman, oğlu bu Ali Beyi Mısır Hükümdarı Baybars'a elçi göndermişti²⁵. Türbede medfun zevatın dedesi olan Ali Beyle Pervane Süleyman Bey oğlu Ali Beyi aynı

²³ Vakıflar U. Md. ğü Kuyudu kadimesi defter 7, sıra 736. Bafra eserleri arasında Pervane Bey Camiinden de bahsedilmektedir. Pervaneoğullarından Mühezzib üd-din Mes'udun Bafra ve Samsun taraflarını elde ettiğini yukarıda görmüştük.

²⁴ Talât Mümtaz Yaman. Kastamonu Tarihi sahife 86. Ahmet Gököğlu. Paflagonya. sahife 337.

²⁵ Sivas Şehri. Sahife 122.

şahıs olarak kabul etmek suretiyle Bafra Beylerini Pervaneoğullarının Bafra'da tutunmuş bir kolu olabileceğini mümkün görmekteyim.

Yazımıza son vermeden evvel Bafra türbesindeki kitabede pek hazin cümlelerle ifade edilmiş olan Tâun hastalığından ve Bafra Beyleri şeceresine katılamayan kimselerin -bulabildiğimiz kadar- hal tercümelerinden bahsedelim. Tâun hastalığı 872 H. yılında umumî olmuş, bu hastalıktan Sivas Hükümdarı Ertena oğlu Ali Bey de ölmüştür. Ertena oğlu Ali Bey, Seydi Hüsam'ın intikamını almak için Sivas'dan yola çıkmıştı. Şeyh Nusrat yolundan Amasya'ya gidiyordu. Kazovaya geldiği vakit hastalandı. Sultan (Kadı Bürhan üd-din) hastalığın Tâun olduğunu anladı, icabeden tedbirleri aldı. Bu vak'a yani Ali Beyin vefatı 782 senesi Cemazi yül-evvelinde oldu (vesika 24).²⁶

. . . . سلطان را معلوم شد که طاعون است . چنانک عادتست تسلیت اوکرد . . .

. . . و چون علی بک قالب تہی کرد یکی را پیش سلطان فرستاد کہ ترا می طلبد . . . این واقعه در جمادی الاولی سنہ اثنین وثمانین و سبعمائہ بود *

Türbede medfun olanların ölümü aynı sene Recep ve Şaban aylarında olduğuna göre hastalık Tokat tarafından gelmiş, iki ay sonra Bafra'da kendini göstermiş demektir. Bezm-ü Rezm'de hastalığın arazı da yazılıdır ki tıp tarihi için önemli sayılabilir.

Türbenin içinde medfun olan Mehmet kızı Giçi Hatun ile Gazi oğlu Seyyit avluda görülen Mehmet oğlu Gazi'nin Bafra Beylerine akraba olmaları -muhtemel olarak yazıyorum- Giçi Hatunun Bafra Beylerine gelin gelmiş olması mümkündür. Hacı Şadgeldi Paşa oğlu Ahmet Paşanın veziri Osman Paşa damadı olan bir Gazi Bey²⁷ varsa da türbedeki Gazi Beyle münasebeti anlayamadı. Şadi oğlu Hızır Bey ve kardeşi Eylük (Zile köylerinde bir Şeyh Eylük tekkesi vardır) hakkında da tatminkâr bir bilgi elde edilemedi. Yalnız bu tarihlerde meşhur olarak İlyas Bey oğlu Emir ül-Kebir Şadi Bey vardır. Şadi Beyin Kastamonu merkezinde 816 tarihli bir kitabesi bulunmuştur²⁸.

²⁶ Bezm-ü Rezm sahife 180. Bundan naklen Amasya Tarihi. cilt 2 sahife 95.

²⁷ Amasya Tarihi cilt 3, sahife 155.

²⁸ Talât Mümtaz Yaman. Kastamonu Tarihi sahife 135.

* Bezm-ü Rezm 180.